

ЦРКВЕНА ДЕШАВАЊА У ИЛИРИКУ И ПАНОНИЈИ ТОКОМ ШЕСТЕ ДЕЦЕНИЈЕ IV ВИЈЕКА

Резиме: Аријанство јесте хришћанска јерес која огроман успон доживљава након Аријеве смрти, особито у периоду шесте деценије IV вијека. Период шесте деценије јесте посебно карактеристичан јер током истог а услед геополитичке ситуације у Римској империји, град Сирмиум постаје центар црквених дешавања овога периода. Резултат наведених јесте састављање четири сирмиумска исповиједања вјере, од којих далеко најзначајније јесте оно Четврто донесено 359. године. Ишчекивања од стране Аријанаца на сабору за западне оце у граду Риминију су била по питању овог излагања вјере, изгласавање истог од стране окупљених отаца као и замјена постојећег Никејског исповиједања са новим сирмиумским. У раду су анализирани утицаји разних огранака аријанства на сирмиумске саборе као и кључна становишта нових исповиједања вјере повезана са црквено – историјским дешавањима наведене епохе.

Кључне речи: Аријанство, Сирмиум, исповиједање вјере, Констант II, Урсакије, Валис, Германије.

CHURCH EVENTS IN ILLYRICUM AND PANNONIA DURING THE SIXTH DECADE OF THE IV CENTURY

Summary: Arianism is a Christian heresy that experienced a massive rise after Arius's death, especially in the sixth decade IV century. The period of the sixth decade is particularly characteristic because during it and due to the geopolitical situation in the Roman Empire, the city of the Sirmium became the center of the church events of this period. The results of the above are the compilations of four Sirmian confessions of faith, of which the fourth one adopted in 359 is by far the most significant. The expectations of the Arians at the Council for the Western Fathers in the city of Rimini were about this exposition of the faith, the voting of the same by the gathered fathers, and the replacement of the existing Nicene Confession with the new one of Sirmium. The paper analyses the influence of various branches of Arianism on the councils of Sirmium, as well as the

¹ Музичка академија Универзитета у Источном Сарајеву.
E-mail: radovan.radic@mak.ues.rs.ba

critical viewpoints of the new confessions of faith connected with the ecclesiastical historical events of the mentioned epoch.

Key words: *Arianism, Sirmium, confession of faith, Constant II, Ursakis, Valis, Germinius.*

Шесту деценију IV вијека обиљежава огроман успон јереси Аријанства у Римској империји. На претходни догађај првенствено утиче неславан пораз младог императора Западног дијела царства, Констанса (lat. *Flavius Julius Constans Augustus*, ελλην. *Κώνστας Α΄*, +350), који мјесеца јануара 350. године при војном сукобу са узурпатором Магнусом Магнендијом (lat. *Magnus Magnentius*, ελλην. *Μάγνους Μαγνέντιος* +353) губи свој живот. Проблем устанка у Западном царству, у чувеном сусрету двије војске код Мурсе (поред Осијека)², врло одлучно рјешава владар источног дијела Империје, другорођени син Константина Великог (lat. *Flavius Valerius Aurelius Constantinus*, ελλην. *Κωνσταντίνος Α΄ Μέγας*, 272-337) и император Источног римског царства Констант II (lat. *Flavius Iulius Constantius*, ελλην. *Κωνσταντίνος Β΄*, +361). Након побједије над Магнусом Магнендијем, Констант II постаје једини владар сада уједињене Римске империје³.

Аријанци, који до сада имају политичку заштиту само на Истоку, након битке код Мурсе и промјена на трону Империје, изненада се налазе у новом устројству једног огромног тијела Царства, које се протеже са запада од Атланског океана и стиже све до предјела испод Египта и Сирије. У новој стварности Аријанци имају сву политичку заштиту⁴ као и моћ утицати на своје досадашње неистомишљенике, првенствено на двојицу папа Јулија I Римског (lat. *Iulius I*, ελλην. *Ιούλιος Α΄*, +352), Атанасија Александријског (lat. *Athanasius Alexandrinus*, ελλην. *Αθανάσιος ο Μέγας*, +373) као и утицајног епископа Кордобског, Осију (lat. *Osius Cordubensis*, ελλην. *Όσιος Κορδούης*, +357/8).

Промјене на политичком плану у Империји након Констансове погибије додатну снагу пружају двојици епископа из Илирика ватрених поборника аријанских ставова, Урсакију из Сингидонума (lat. *Ursacius Singidoni*, ελλην. *Ούρσάκιος Σιγγιδόνου*) и Валису из Мурсе (lat. *Valens Mursiae*, ελλην. *Ουάλης Μουρσῶν*). Наведени епископи посједују огроман савјетодажни утицај код императора Константа II, који у периоду након обједињавања власти у Империји у све чешћим и дужим интервалима борави у мјесту свог рођења и једној од престоница из периода Тетрархије, панонском граду Сирмиуму.

2 Σωκράτους, Σ. (1864). *Εκκλησιαστική Ιστορία*. У Migne. J. P. (ур.), *Patrologiae Cursus completus: Series Graeca*, Tomus 67, (30-843). Paris: Excudebatur venit apud J.-P. Migne Editorem. стр. 293.

3 Острогорски, Г. (1996). *Историја Византије*. Београд: Просвета. стр. 69.

4 Исто.

Престоница Паноније, град Сирмиум, са друге стране, током шесте деценије IV вијека, постаје центар у коме се одиграва низ сазива аријанских сабора (351, 357, 358, 359 године)⁵, који за циљ имају доношење новог „излагање вјере“ (έκθεσις), које би у случају позитивног одзива већине епископа Цркве замијенило постојеће Никејско исповиједање: „*мислећи да је могуће сакрити у Никеји сабор и све поново убедити*“⁶. Водећу улогу при доношењу нових аријанских „излагање вјере“ али и убјеђивање осталих епископа да је ово вјера утемељена на Светом Писму имају, уз епископа Сирмиумског, првенствено епископи из Илирика, припадници тврде аријанске струје „*сличних*“: Урсакије и Валис⁷. Исти се током аријанске кризе показују као жестоки противници ставова али и лика никејца Атанасија Великог и залажу се за његово протјеривање. Колики је јаз током наведене епохе између двије групације свједочи и Атанасије Велики у свом спису посвећеном сабору у Риминију (lat. *Rimini*, ελλ. *Αρίμινο*) и Селевкији Исавријској (lat. *Seleucia in Isauria*, ελλ. *Σελευκεία της Ισαυρείας*), у коме епископе Урсакија, Валиса, Германија и остале са њима, карактерише онима који нису Хришћани него ново пројављени осуђени јеретици „*Аријанци*“: „*ове о којима говорисмо Урсакија и Валента, Германија, Авксентија, Гаја, Димофила, јеретике пројављене, и њих осудивши, као не истините Хришћане, него Аријанце, написао према њима...*“⁸.

Израз Аријанац у постникејској епохи означава онога чији се вјерска начела осуђују и анатемишу на Првом васељенском сабору у Никеји, као не утемељена на новозавјетним списима и апостолском предању.

Карактеристичан је свакако први у низу сирмијумских сабора, онај из 351. године, јер се на њему управо поред доношења првог у низу Сирмијумских „излагања вјере“, расправља о статусу Фотина епископа истоименог града (lat. *Photinus Sirmiensesis*, ελλ. *Φωτεινός Σιρμιών*). Сабор сазива лично император Констант II, који током овог временског периода обједињавања власти борави у граду Сирмиуму: „*у Сирмиуму је тада проводио вријеме, сабор сазва*“⁹. На сабор са Истока долазе епископи предвођени Георгијем

5 Φειδάς, Ι. Β. (1994). *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, (Β΄ έκδοση). Αθήνα. стр. 500-502; Такође: Поповић Р. (2004). *Хришћанство на тлу Источног Илирика пре досељења Словена*. Београд. стр. 205-213.

6 *Νομίζοντες δύνασθαι καλύψαι τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον καὶ τοὺς πάντας ματαπεῖθαι*. Αθανάσιος Α. (1857) *Περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Αριμίνω τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαυρείας συνόδων*, ed. J. P. Migne, Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca (=PG), Paris, Tomus 26, стр. 684 Α.

7 Mansi, J. D. (1759). *Sacrorum Conciliorum nove et amplissima collectio*. Tomus III. Florentiae: Expensis Antonii Zatta Veneti. стр. 262 Α.

8 *τοὺς δὲ προειρημένους Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα, Γερμίνιον, Αὐξέντιον, Γάϊον, Δημόφιλον, αἰρετικοὺς ἀπέφηναν, καὶ καθελόντες αὐτοὺς, ὡς μὴ ὄντας ἄληθως Χριστιανούς, ἀλλ΄ Αρειανούς*. Αθανάσιος, *Περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Αριμίνω...* PG 26, стр. 696 Β.

9 *Ἐν δὲ τῷ τότε ἐν Σιρμίῳ διατρίβων, σύνοδον συνεκάλεσε*. Σωζόμενου, Ε. (1864). *Εκκλησιαστική*

Александријским (lat. *Georgius Aleksandrinae*, ελλ. *Γεώργιος Αλεξανδρείας*), Василијем Ангирским (lat. *Basilii Ancyrae*, ελλ. *Βασίλειος Αγκύρας*) и Марком из Аретусе (lat. *Marcus Arethusaе*, ελλ. *Μάρκος Αρεθούσης*)¹⁰. Са Запада присуствују епископи предвођени Валисом из Мурсе као и Осијом Кордобским¹¹. Сабор доноси чак три текста „излагања вјере“, од којих су један на јелинском и два на латинском језику. Трећи, латински облик „излагања вјере“ јесте прихваћен од стране сабора. У текст „излагања“ се, након расправа међу епископима, не уноси православни израз „суштина“ (ουσία) док се умјесто израза „јединосуштан“ (ομοούσιος) потврђеног од стране Првог васељенског сабора, да би се изразио однос Сина према Оцу, уврштава источни аријански израз „сличан“ (ὅμοιος)¹². Никејац Осија из Кордобе првенствено се није слагао са одлукама сабора међутим, након присиле и према Созоменовом (lat. *Sozomenus*, ελλ. *Σωζόμενος*, +450) свједочанству, повређивања, слаже се одлукама сабора и исте потписује: „приморан пак, и повређен, као што се говори... сложи се и потписа“¹³.

Епископ Фотин Сирмијумски се током засједања сабора налази у крајње незавидној ситуацији. Наиме, против истог се износе оптужбе сходно којима је зачетник нове врсте јереси „*већ је претходно зачетник нове врсте јереси постао*“¹⁴, која се жестоко коси са основним догматским начелима како православних тако и аријанаца епископа окупљених на сабору. Фотин, дана одређеног од стране императора за расправу, насупрот себе има искусног говорника, епископа Василија Ангирског. У просторији у којој се налазио император Констант са великим бројем епископа уз присуство брзописаца који су биљежили расправу, епископ Фотин не успијева оправдати своје учење¹⁵. Саборском одлуком окарактерисан као истомишљеник ранијих црквених јеретика Савелија Либијца (lat. *Sabellius Libyci*, ελλ. *Σαβέλλιος Λίβυος*) и Павла Самосатског (Παύλος Σαμοσατεύς)¹⁶, изопштен и принуђен на одлазак¹⁷. Сходно новијим историјским истраживачима Фотин умире у изгнанству 376. године¹⁸.

Повезивање Фотина Сирмијумског са учењем Савелија Либијца и његова осуда од стране већинског тијела епископа аријанаца на сабору изази-

---

Иστορία. У Migne. J. P. (ур.), *Patrologiae Cursus completes: Series Graeca*, Tomus 67, (843-1131). Paris: Excudebatur venit apud J.-P. Migne Editorem. стр. 1120 В.

10 Исто, стр. 1120 ВС.

11 Исто, С.

12 Исто, стр. 1121 ВС.

13 *Βιασθεῖς δὲ, καὶ πληγὰς, ὡς λέγεται... συνήεσέ τε καὶ ὑπέγραψε*. Исто, стр. 1121 С.

14 *ἤδη πρότερον καινῆς αἵρέσεως εἰσηγητῆς γενόμενος*. Исто, стр. 1120 А.

15 Исто, стр. 1121 D – 1124 А.

16 Исто, стр. 1120 D.

17 Исто, стр. 1121 D – 1124 А.

18 Поповић, *Хришћанство на тлу Источног Илирика...* стр. 206.

ва додатну пажњу. Наиме, сходно подацима које проналазимо код црквеног историчара V вијека, Сократа Схоластика (lat. Socratis, ελλ. Σωκράτης, 380-440) родоначелник јереси, Арије (lat. Arius, ελλ. Ἀρειος) у периоду прије Александријског сабора, се налази под јаким утицајем Савелијанизма што се свакако одражава на његове богословске ставове о монархији Оца¹⁹: „Ако Отац роди Сина, почетак постојања има рођени; и из тога постаје јасно, да бејаше када не бејаше Син; тако да из потребе произилази, из не бића он има постојање“²⁰.

Као нови епископ града Сирмиума у каснијим изворима појављује се аријанац Германије (lat. Germinius Sirmii, ελλ. Γερμίνιος Σιρμίου), близак сарадник Урсакија и Валиса као и ватрени заступник аријанских ставова на саборима у Сирмиуму 357., 358. и 359. године као и у Риминију 359. године²¹.

Прво сирмиумско излагање вјере састављено на претходно наведеном сабору 351. године у Сирмиуму јесте спој Четвртог антиохијског симбола из 341. године и каснијег „излагања вјере“ које настаје на сабору у Антиохији 344. године. Ријеч је о крајњем аријанском, од „сличних“, „излагању вјере“ у коме се јасно постављају основне црте аријанског учења поготово она о Сину, који према истом јесте подређен Оцу²². Прво сирмиумско излагање вјере представља узрок великих превирања и потреса унутар цркве изазваних свакако жестоком интервенцијом римског императора. Наиме, исто „излагање“ самоме Константу јесте званична црквена платформа коју су сви епископи унутар граница Римске империје морали безусловно прихватити. Неистомишљеници, попут Осије Кордобског, папе Либерија и Атанасија Великог јесу протјеривани. Римски папа Либерије (lat. Liberius, ελλ. Λιβέριος, +366) након двогодишњег прогонства у Тракији²³ под јаким притисцима, са одређеним кругом римских епископа прихвата Прво сирмиумско излагање вјере²⁴. Занимљив податак и свакако вриједан пажње јесте да Прво сирмиумско излагање вјере јесте и један од разлога одласка папе Александријског Атанасија Великог у крајњу пустињу (356. године) гдје и наставља своје списатељско дјело утемељено на никејском исповиједању вјере. Претход-

19 Радић Р. (2020) *Аријанство и Готи: Улога готског фактора у преносу Аријанства на традиционалне просторе Старог Рима и Италије*, САБОРНОСТ — Теолошки годишњак, XIV, Издавач: Епархија браничевска — Пожаревац, Одбор за просвету и културу, стр. 124.

20 ... *Εἰ ὁ Πατήρ ἐγέννησε τὸν Υἱὸν, ἀρχὴν ὑπάρξεως ἔχει ὁ γεννηθείς· καὶ ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός· ἀκολουθεῖ τε ἐξ ἀνάγκης, ἐξ οὐκ ὄντων ἔχειν αὐτὸν τὴν ὑπόστασιν.* Σωκράτης, PG 67, стр. 41 В.

21 Исто, стр. 1152 А.

22 Феи́δας, *Εκκλησιαστικὴ... Α΄*, стр. 500.

23 Поповић, *Хришићанство на тлу Источног Илирика...* стр. 212.

24 Феи́δας, *Εκκλησιαστικὴ... Α΄*, стр. 500 - 501.

ним мјерама, Аријанству се и на западу Римске империје отвара пут према тријумфу.

Помиритељске тежње између двије најјаче аријанске струје, Василијевих „сличносушитних“ (ὁμοιοῦστοι) и Акакијевих „несличних“ (ἀνόμοιοι), као и дефинисање јединственог излагање вјере у коме би ставови обје аријанске супротстављене стране биле задовољене, представљају основни узрок нових сазива сабора у Сирмиуму као и прилагођавања Првог сирмиумског излагања вјере новонасталој ситуацији. Сабор се уз одобравање императора Константа II сазива у Сирмиуму 357. године уз присуство епископа Урсакија из Сингидунума, Валиса из Мурсе, Герминија из Сирмиума и других епископа са њима²⁵. Међутим, на сабору у Сирмиуму аријански огранак „сличних“, предвођених илирском епископима Урсакијем, Валисом и Герминијем²⁶, прибјегава крајње радикалним потезима те у другом, допуњеном, „излагању вјере“ осуђују како православни никејски израз „јединосушитан“ тако и аријански израз „сличносушитан“ (ὁμοιοῦστος): „...јединосушитно, још прозвано сличносушитно... јер се у Светом Писму не пише о њима, и због тога што су они изнад људског знања...“²⁷. Међутим, сабор избјегава помен аријанских израза „сличан“ и „несличан“ (ἀνόμοιος)²⁸. Паралелно сабор одбацује израз суштина док у први план избацује учење о подређености Сина према Оцу: „два су лица Оца и Сина, док је Оца, веће, Сина пак потчињено...“²⁹.

Одлуке сабора код православних епископа изазивају гнушање. Свети Ираклије из Пуатјеа (Hilaire de Pitiers, +367), области Галија, друго сирмиумско излагање вјере сматра аријанским безбожством и анатемише га три пута³⁰. Након наведеног, са осталим православним епископима се шаље у прогонство.

Доношење новог „излагања вјере“ изазива оштре реакције вође „сличносушитних“ и заступника израза „сличносушитан“ епископа Василија Ангирског. Због свог радикалног става Друго сирмиумско излагање вјере наилази на жестоко противљење источних епископа окупљених на сабору у Ангири 358. године. Супротно од наведеног, на западу наведено излагање вјере су приморани прихватити папа Ливерије као и Осија Кордобски, који истовремено одбија осудити Атанасија Великог³¹. Исто излагање вјере и

25 Mansi III, стр. 262 АВ.

26 Исто, стр. 262 А.

27 τὸ ὁμοιοῦστον, ἧτοι λεγόμενον ὁμοιοῦστον... ὅτι ἐν ταῖς θείας γραφαῖς οὐ γέγραπται περὶ τούτων, καὶ ὅτι ταῦτα ὑπὲρ τὴν τῶν ἀνθρώπων γνῶσιν.... Исто, С.

28 Феидάς, *Εκκλησιαστική*... Α', стр. 502.

29 δύο πρόσωπα εἶναι πατὴρ καὶ υἱοῦ, καὶ τὸν μὲν πατέρα, μείζοντα τὸν δὲ υἱὸν ὑποτεταγμένον. Исто, стр. 262 D.

30 Феидάς, *Εκκλησιαστική*... Α', стр. 501.

31 Исто, стр. 501-502.

јесте разлог ужурбаног доласка Василија епископа Ангирског са својим пратиоцима код императора Константа у Сирмиум. Василије у Сирмиуму успијева издејствовати дозволу императора Константа за сазив новог тијела сабора, на коме би сви аријански огранци заједно приближили своје ставове и окренули се ка умјереном Аријанству.

Сабор се сазива у Сирмиуму 358. године. Током засједања сабора на основама Првог сирмиумског излагања вјере доноси се ново, сходно трећем сабору у Сирмиуму, прозвано Треће сирмиумско излагање вјере. Ново излагање јесте спој односно компромис позиција „сличносуштих“ и „сличних“ Аријанаца³². Међутим, ново излагање вјере не проналази довољно упориште код окупљених епископа.

Због претходно наведеног, прије 11. каланда јуна 359. године³³ према Атанасију Великом, односно 22. маја 359. године, уз присуство императора Константа II у Сирмиуму се окупља нови сазив сабора на коме присутни епископи из двије различите странке Аријанства, углавном усаглашавају своје ставове и доносе чувено Четврто сирмиумско излагање вјере.

Четврто сирмиумско излагање вјере јесте карактеристично по свом снисходљивом споју учења двије аријанске струје, што се наравно и може потврдити и из дијела „излагања“ посвећеног христологији: „Бога из Бога, сличног Оцу који га је родио према Писмима...“³⁴. Наиме, претходна формулација у којој се Син формулише као „сличносуштан Оцу“ дјелимично задовољава апетите огранка „сличносуштих“. Паралелно, одломак о „рођењу према писмима“ задовољава аријански огранак „сличних“. Међутим, епископ Василије Ангирски претходном формулацијом христологије у излагању вјере, и ако је исто писао његов близак пријатељ епископ Марко из Аретусе, остаје незадовољан. Наиме, Урсакије, Валис и Германије усмено прихватају догматско становиште „сличносуштних“ - „према свему сличан“³⁵ Оцу, за шта се и на предстојећем сабору у Риминију и залажу: „називали су према свему сличном рођеног Сина...“³⁶. Са друге стране успијевају наметнути свој контра став да богословски изрази „суштина“ и „личност“, за које се према истима не проналази утемељење у Светом Писму, не треба уврштавати у ново „излагање вјере“³⁷. Наравно, израз „сличносуштан“ јесте увелико споран за илирске епископе управо због њиховог догматског увје-

32 Исто, стр. 502.

33 πρὸ ἰα' καλανδῶν Ἰουνίων. Ἀθανάσιος, *Περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἀριμίνω*... PG 26, стр. 692 В.

34 Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὁμοῖον τῷ γεννήσαντι αὐτὸν Πατρὶ κατὰ τὰς Γραφάς. Ἀθανάσιος, *Περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἀριμίνω*... PG 26, стр. 693 А; Σωκράτης, *Εκκλησιαστική*... PG 67, стр. 305 А; Mansi III, стр. 265 В.

35 ὁμοῖον κατὰ πάντα. Σωζόμενον, *Εκκλησιαστική*... PG 67, стр. 1161 С.

36 ὁμοῖον κατὰ πάντα τῷ γεννήσαντι λέγειν τὸν Υἱὸν. Исто.

37 Исто, В С.

рења да је Син сличан Оцу али само „*према вољи*“ (*κατὰ βούλησιν*)³⁸, што се може и примјетити из Акакијевог излагања.

У завршници сирмиумског сабора, императору се предлаже организација васељенског сабора „*ово је говорио и цара наговарао: потребно је пак убрзо и сабор одобрити*“³⁹ на коме би ново донесено „*излагање вјере*“ било изгласано и прихваћено од стране епископа, чиме би и званично заузело мјесто никејског исповиједања⁴⁰. Император да би окончао вишедеценијску кризу у царству паралелно организује два васељенска сабора: први за западне епископе у италијанском граду Риминију и други за источне у Селевкији Исавријској (lat. *Seleucia in Isauria*, ελλ. *Σελευκεία της Ισαυρείας*).

Од изузетног значаја за наше истраживање јесте управо сабор западних епископа који се одржава у јадранском граду Риминију, мјесец дана након Четвртог сирмиумског сабора, мјесеца јула 359. године. На сабору се окупља један доста велики број епископа из западних градова, од којих је чак 400 православних никејаца док је само 80 аријанаца. На сабору запажену улогу имају управо илирски епископи Урсакије, Валис, Германије и други са њима. Колико је овај догађај важан свједочи и чињеница да и сам Атанасије Велики, који се у овом временском периоду налази у изгнанству у пустињи, овоме сабору посвећује свој спис у коме је један озбиљан дио посвећен управо претходно наведеним илирским епископима.

Илирски епископи Урсакије, Валис, Германије се на сабору у Риминију појављују са увјерењем да „*излагање вјере*“ донесено уз присуство императора Константа, претходног мјесеца у Сирмиуму, мора бити прихваћено и изгласано као званично „*излагање*“ цијеле Цркве. Илирски епископи на сабору у Риминију у својим рукама носе на папиру⁴¹ записано Четврто сирмиумско излагање вјере и у жустрој расправи убјеђују присутне епископе да га изгласају: „*Ово су говорили, и папир у рукама имајући, ка признавању су убјеђивали*“⁴². Међутим, епископи из западних градова империје остају дослиједни Nikeји те одбацују горе наведено излагање и изопштавају неистомишљенике епископе. О претходном чину подробно извјештавају императора Константа Августа⁴³. Мјере које доноси сабор су обавезни потписати сви западни епископи, изостанак чега би се свакако одразио на њихов статус унутар Цркве. Велики губитник показује се вођа „*сличних*“, Урсакије, чија се епископска столица у граду Сингидонуму, због непоштовања мјера дони-

38 Σωκράτης, *Εκκλησιαστική*... PG 67, стр. 341 С.

39 *Ἔλεγον δὲ ταύτην καὶ βασιλεῖα ἐπαινέσαι· χρῆναι δὲ καὶ τὴν σύνοδον ἀναγκαίως προσεῖσθαι. Σωζόμενον, Εκκλησιαστική*... PG 67, стр. 1161 В С.

40 Αθανάσιος, *Περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Αριμίνω*... PG 26, стр. 684 Α.

41 Исто, 692 В.

42 *Ταῦτα ἔλεγον, καὶ χάριτῃ μετὰ χεῖρας ἔχοντες, ἀναγινώσκεισθαι πεποιήκασιν. Σωκράτης, Εκκλησιαστική*... PG 67, стр. 304 С.

43 Αθανάσιος, *Περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Αριμίνω*... PG 26, стр. 696 – 700.

јетих на сабору, додјељује бившем ђакону из Рима, Филику (lat. *Felice*, ελλ. *Φίληκας*)⁴⁴.

Катастрофалан пораз преживљен у Риминију аријанци предвођени Урсакијем, Валисом и Германијем успијевају надомјестити већ мјесеца октобра исте 359. године. Наиме, у малом граду у области Тракији под називом Ники (*Νίκη*)⁴⁵ организује се сабор на који су уз присутне царске делегате као и „сличне“, принуђени доћи представници сабора из Риминија. Посљедњи наведени, уз изузетак врло мали број епископа – њих двадесет, под отвореним пријетњама и насиљем⁴⁶ прихватају Четврто сирмиумско излагање вјере, благо преправљено, изнесено присутнима са догматским ставом „сличан“ Оцу⁴⁷. Исто „излагање вјере“ под притисцима мјесеца децембра исте године приморани су прихватити и већина епископа из реда „сличносуитних“.

Крајње повољну ситуацију по „сличне“ исти врло вјешто користе те на освећењу првог храма Премудрости Божије у Цариграду, 15. фебруара 360. године, уз присуство Акакија Кесаријског као и пристанак императора Константа, на сабору изопштавају Аетија као и вође реда „сличносуитних“ Василија Ангирског и многе друге⁴⁸. Такође, на водећим црквеним позицијама одигравају се видљиве промјене, једна од којих јесте и премјештање епископ из реда „сличних“ Евдоксија Антиохијског (*Ευδόκιος Αντιοχείας*)⁴⁹ на трон Цариградски. Наведени потез „сличних“ представља огроман тријумф поготово због чињенице да цариградски епископ, посебно у другој половини IV вијека, добија посебан статус и углед унутар Цркве. Овај статус јесте и двадесет година касније на Другом васељенском сабору, 381. године у Цариграду, окарактерисан трећим каноном гдје се врло јасно каже да „*епископ Константиновог града, част старије (црквене столице) након епископа Рима има, због тога што је он (град Цариград) нови Рим*“⁵⁰. На сабору из 360. године се, такође, изгласава осмо по реду аријанско „излагање вјере“, заступљено на сабору у Селевкији – сада дијелимично исправљено, дијело Улфила епископа Готског (lat. *Ulfila Gothorum*, ελλ. *Ουλφίλας Γότθων*)⁵¹.

44 Σωκράτης, *Εκκλησιαστική*... PG 67, стр. 321 Α.

45 Θεοδώριτου, ε. Κ. (1864). *Εκκλησιαστική Ιστορίας λόγοι πέντε*. У Migne. J. P. (ур.), *Patrologiae Cursus completus: Series Graeca*, Tomus 82. Paris: Excudebatur venit apud J.-P. Migne Editorem. стр. 1049 В.

46 Исто, стр. 1057 Α.

47 Исто, стр. 1049 С D.

48 Σωκράτης, *Εκκλησιαστική*... PG 67, стр. 352 Α.

49 Φειδάς, *Εκκλησιαστική*..., Α', стр. 505.

50 ...*Κωνσταντινουπόλεως επίσκοπον εχειν τα πρεσβεία της τιμής μετά τον της Ρώμης επίσκοπον, δια το είναι αυτήν νέαν Ρώμην*. Mansi III, стр. 560 С D; Такође: Ράλλης, Γ. Α. & Πότλης, Μ. (1852). *Σύνταγμα των θείων και Ιερών Κανόνων* (Vol. II). Αθήνα: Εκ της τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος. стр. 173.

51 Σωκράτης, *Εκκλησιαστική*... PG 67, стр. 349 В С.

Тријумфално расположени „слични“ већ наредне 361. године доживљавају свој свеопшти крах. Наиме, стање у Империји изазвано како персијском тако и галском кризом захтијева брзе и одлучне мјере. Император Констант у овом временском периоду се налази на граници ка Јерменији и Персији. Својим искуством и у жељи за што ефикаснијим рјешењем персијског али и галског питања, упућује се према Цариграду. Међутим, на путу између Кападокије и Киликије, у мјесту Мопсукрини (lat. *Mopsucrenis*, ελλ. *Μοψουκρήνη*) 3. септембра претходно наведене године умире⁵². На римском трону наслеђује га неоплатониста, филозоф и писац Флавије Клаудије Јулијан због својих религијских ставова прозван и Отпадник (*Παραβάτης, Αποστάτης*)⁵³. Наиме, већ претходне 360. године галски кесар Јулијан се проглашава императором док се у тренутку Константове смрти са војском већ налази у колијевци династије, граду Наису⁵⁴. Наредних дана без војне интервенције улази у Цариград, гдје га и дочекују као новог императора.

Утицај како „сличних“ тако и илирских епископа у престоници царства нагло губи на свом интензитету. Император Јулијан иако велики дио своје младости, са својим братом, проводи у Никомидији под заштитом аријанског епископа Евсевија, према „сличнима“ не осјећа додатну благонаклоност. Напротив, исти презире свога претходника - императора Константа, кога и сматра одговорним за смрт свог оца и брата. Стога, сви Константови сарадници укључујући и „сличне“ се налазе у немилости новог императора. Такође, император Јулијан се показује као поклоник древних паганских светилишта као и заштитник старе римске религије бога Сунца, којој тежи повратити стару моћ. „Сличне“ додатно потреса Јулијанов указ из 362. године о повратку протјераних епископа на старе епархије, указ којим се велики број „никејаца“ укључујући Атанасија Великог враћа из изгнанства.

Литература

- Mansi, J. D. (1759). *Sacrorum Conciliorum nove et amplissima collectio*. Tomus III. Florentiae: Expensis Antonii Zatta Veneti.
- Αθανάσιος Α. (1857) *Περί των γενομένων εν τη Αριμίνω της Ιταλίας, και εν Σελευκεία της Ισαυρείας συνόδων*, ed. J. P. Migne, Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca (=PG), Paris, Tomus 26.
- Θεοδώριτου, ε. Κ. (1864). *Εκκλησιαστικής Ιστορίας λόγοι πέντε*. У Migne. J. P. (ур.), Patrologiae Cursus completes: Series Graeca, Tomus 82. Paris: Excudebatur venit apud J.-P. Migne Editorem.
- Ράλλης, Γ. Α. & Πότλης, Μ. (1852). *Σύνταγμα των θείων και Ιερών Κανόνων* (Vol. II). Αθήνα: Εκ της τυπογραφίας Γ. Хартоφύλακος.

52 Исто, стр. 365 А.

53 Феидάς Ι. В. (1997) *Βυζάντιο*, Αθήνα. стр. 53-59.

54 Данашњи Ниш.

- Σωζόμενου, Ε. (1864). *Εκκλησιαστική Ιστορία*. У Migne. J. P. (yp.), Patrologiae Cursus completes: Series Graeca, Tomus 67, (843-1131). Paris: Excudebatur venit apud J.-P. Migne Editorem.
- Σωκράτους, Σ. (1864). *Εκκλησιαστική Ιστορία*. У Migne. J. P. (yp.), Patrologiae Cursus completes: Series Graeca, Tomus 67, (30-843). Paris: Excudebatur venit apud J.-P. Migne Editorem.
- Φειδάς Ι. Β. (1997) *Βυζάντιο*, Αθήνα.
- Φειδάς, Ι. Β. (1994). *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄*, (Β΄ έκδοση). Αθήνα.
- Острогорски, Г. (1996). *Историја Византије*. Београд: Просвета.
- Поповић Р. (2004). *Хришћанство на тлу Источног Илирика пре досељења Словена*. Београд.
- Радић Р. (2020) *Аријанство и Готи: Улога готског фактора у преносу Аријанства на традиционалне просторе Старог Рима и Италије*, САБОРНОСТ — Теолошки годишњак, XIV, Издавач: Епархија браничевска — Пожаревац, Одбор за просвету и културу.